

## Keel ja Kirjandus 11/2007

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JA EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

L AASTAKÄIK

### VALTER TAULI ELUST JA KEELELISEST TEGEVUSEST

RAIMO RAAG

Tänavu möödub sada aastat rahvusvahelise mainega eesti keeleteadlase Valter Tauli sünnist. Et valdav osa tema elust ja tegevusest möödus paguluses, on ta isik ja teaduslik panus jäänud Eestis vähem tuntuks. Seega tohiks järgnev elulookirjeldus olla õigustatud.

Valter Evald Poissman, eestistatud nimega (aastast 1935) Tauli, sündis 13. novembril 1907 Tallinnas. Kevadel 1926 lõpetas ta Tallinna Linna Poeglaste Gümnaasiumi ning astus sama aasta sügisel Tartu Ülikooli, mille filosoofiateaduskonna ta lõpetas viis aastat hiljem, olles õppinud eesti keelt, eesti ja üldist kirjandust, pedagoogikat ning rahvaluulet. Pärast ülikooli lõpetamist siirdus ta Tallinna, kus oli aastail 1931–1939 Jakob Westholmi eragümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja. Õppetöö kõrvalt leidis ta aega pühenduda keeleteadusele. Peamiselt suvevaheaegadel valmiski tema magistritöö "Õigekeelsuse ja keelekorralduse põhimõtted ja meetodid", mille ta kaitses 1936. aastal. Töö ilmus raamatuna 1938. aastal.<sup>1</sup> Järgnevatel aastatel oli Valter Tauli elu taas Tartuga seotud: aastail 1939–1940 Eesti Vabariigi presidendi stipendiaadina ülikooli juures, 1940–1941 samas eesti keele õppetooli assistendina ning 1941–1944 taas stipendiaadina. 1944. aastal põgenes ta abikaasa Selmaga (1895–1988, sündinud Kriiska, esimeses abielus Mürman) Rootsi. Hiljem ühines perekonnaga soomepoisist kasupoeg Rein, eestistatud nimega Marandi (1921–2003). Perekond leidis alalise elukoha ülikoolilinn Uppsalas.

<sup>1</sup> V. Tauli, *Õigekeelsuse ja keelekorralduse põhimõtted ja meetodid*. Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetised 17. Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1938.

Rootsis tegutses Valter Tauli algul Uppsala Ülikoolis arhiivitöötajana, s.o Rootsi riigi poolt rahastatud haritlastele ettenähtud töökohal, ning hiljem, 1949. kuni 1962. aastani, stipendiaadi ja teadurina. Ta omandas Lundi Ülikoolis filosoofialitsentsiaadi kraadi 1955. aastal ning kaitses järgmisel aastal samas doktoriväitekirja eesti keele fonoloogilistest tendentsidest.<sup>2</sup> 1962. aastal nimetati Valter Tauli Uppsala Ülikooli erakorraliseks eesti keele dotsendiks ning ta hakkas ülikoolis eesti keele kursusi lugema. Sellel kohal töötas ta 12 aastat, kuni 1974. aastal pensionile siirdus. Ta suri Uppsalas 3. jaanuaril 1986, seega 79-aastaselt. Akadeemiliselt kuulus Valter Tauli EÜS Concordiasse.

1930. aastal ilmus ajakirjas Eesti Keel 23-aastase üliõpilase Valter Poissmani esimene teadusartikkel.<sup>3</sup> Järgneva 56 aasta jooksul jõudis ta avaldada sadakond teadustööd, neist 11 raamatu kujul. Mitmed tema tööd ilmusid nimelikes keeleteaduslikes ajakirjades või keeleteaduse tippkirjastuste väljaandena. Oma raamatud avaldas Valter Tauli kas eesti või inglise keeles. Lühemaid kirjutisi leidub veel soome, ungari, saksa, vene, hispaania ja rootsi keeles. Seega on Valter Tauli tööd ilmunud kokku kaheksas eri keeles, kusjuures kindel koht kuulus emakeelele. Oma kirjutiste rahvusvahelise leviku üle tundis asjaosaline ise õigustatud uhkust.

Liiga harva mõtlevad teadlased tõsiselt sellele, et nende tööd leviksid laiemalt väljaspool eriteadlaste kitsast ringi. Valter Tauli kandis aga hoolt selle eest, et ka ta kaasmaalastel oleks võimalik tema peateostega tutvuda emakeeles. Nii ilmusidki paralleelselt rahvusvahelist tähelepanu äratanud raamat "Introduction to a Theory of Language Planning"<sup>4</sup> ja keelehuvilisele eesti publikule kohandatud "Keelekorralduse alused"<sup>5</sup>. Samuti on eestikeelsele "Eesti grammatikale"<sup>6</sup> (esimene osa 1972, teine 1980; mõlemad ilmusid Uppsalas soome-ugri keelte õppetooli väljaandena) järgnenud ingliskeelne variant pealkirja all "Standard Estonian Grammar".<sup>7</sup>

Valter Tauli teaduslikud pärusalad on eesti keel ja keelekorraldusteooria. Lisaks on ta avaldanud üldkeeleteaduslikke töid ning veel uurimusi uurali keeleteaduse alalt. Eesti keelt puudutavatest töödest on kahtlemata tähtsaim ta tugevat muljet avaldav grammatika. See teos oli aastaid kestnud sihikindla ja plaanipärase materjalikogumise ja süstematiseerimise vili. Paljudes küsimustes kritiseerib Valter Tauli ametlikku keelenormi ning esitab omapoolseid muutmissetpanekuid. Kuigi ta ei võinud hellitada erilist lootust, et ametlik Nõukogude Eesti võiks tema kui pagulasteadlase seisukohtade ja

<sup>2</sup> V. T a u l i, Phonological Tendencies in Estonian. Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab. Historisk-filologiske Meddelelser, bind 36, nr. 1. København, 1956.

<sup>3</sup> V. P o i s s m a n, Ajaleht "Vaba Maa" keelest 1929. aasta algul. – Eesti Keel 1930, nr 1/2, lk 18–30; nr 3, lk 56–66.

<sup>4</sup> V. T a u l i, Introduction to a Theory of Language Planning. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Philologiae Scandinavicae Upsaliensia 6. Uppsala, 1968.

<sup>5</sup> V. T a u l i, Keelekorralduse alused. Stockholm: Vaba Eesti, 1968.

<sup>6</sup> V. T a u l i, Eesti grammatika 1. Hääliku-, vormi- ja sõnaõpetus. Uppsala: Soome-Ugri Keelte Instituut, 1972; V. T a u l i, Eesti grammatika 2. Lauseõpetus. Uppsala: Finsk-ugriskä institutionen, 1980.

<sup>7</sup> V. T a u l i, Standard Estonian Grammar. Part 1. Phonology, Morphology, Word-Formation. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 8. Uppsala: [Uppsala universitet], 1973; V. T a u l i, Standard Estonian Grammar. Part 2. Syntax. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 14. Uppsala: [Uppsala Universitet], 1983.

ettepanekutega arvestada, peab nentima, et mitu neist leidis hiljem ametlikku tunnustust, näiteks tingiva kõneviisi isikulõppudeta vormid *ma, sa, ta, me, te, nad tuleks* või niisuguste verbide nagu *tekkima* ja *sattuma* astmeüldistuslik pööramine *tekkib* ja *sattub* senise astmevaheldusliku pööramise *teki* ja *satub* rööpvõimalusena (enne lubas ametlik keelenorm pöörata vaid astmevaheldusega). Kuigi nende keelenormingumuutuste käikuandmisel otsestelt Valter Tauli seisukohtadele ei viidatud, vähemalt avalikult, võib siiski arvata, et need olid tollastel keelenormijatel teada. Valter Taulile oli nimelt väga tähtis, et tema teosed jõuaksid ka erialainimeste kätte Eestis ja et tema seisukohad oleksid Eesti kolleegidel teada.

Olulised on ka V. Tauli tööd, mis käsitlevad eesti keele välteid.<sup>8</sup> V. Tauli seisukoha järgi tuleks eristada lühikesi ja pikki silpe, kusjuures pikad silbid on kas kerge või raske rõhuga, mis väljendub silbi häälduse pingsuses. Kõik lühikesed, s.o esmavärtelised silbid on kerged. Kerge rõhuga pikad silbid on need, mida me tavapäraselt nimetame teisevärtelisteks, ja raskeid pikki silpe nimetame kolmandavärtelisteks.

Mainimata ei saa jätta sedagi, et esimene eesti keele sõnavarastatistiline töö "August Mälgu romaani "Tee kaevule" sõnaloend"<sup>9</sup> sai teoks Valter Tauli eestvedamisel ja juhendamisel. Selle raamatu tekkelugu tohiks olla mõneti tavatu. Töö tehti käsitsi, sest arvutilingvistika polnud veel lapsekingadest välja kasvanud. Suure osa n-ö mustast tööst tegid vabatahtlikud – üle kogu maailma Austraaliani välja elavad kaaspagulased –, kes reageerisid Valter Tauli pagulasajakirjanduses avaldatud üleskutsele. Iga vabatahtlik kandis August Mälgu romaani esimesest köitest kõik kahel leheküljel esinevad sõnad sedelitele ning saatis need Valter Taulile koju. Nii mõnegi vabatahtliku panus ei piirdunud sugugi kahe leheküljega, suurema panusega abilised on raamatu eessõnas nimepidi nimetatud. Kodus kontrollis Valter Tauli koos abikaasa Selmaga vabatahtlike sedelid ja kandis need kartoteeki, mis valminuna täitis 35 kasti. Erilist tähelepanu pöörati homonüümide eristamisele, mis sõnavarastatistilise töö puhul on otsustava tähtsusega (see on aga, muide, ligi nelikümmend aastat hiljem arvuti abil koostatud eesti keele saagedussõnastikus täiesti arusaamatul kombel arvestamata jäetud). Järgnes sõnade esinemiste arvu fikseerimine, sõnastiku trükiks ettevalmistamine ja avaldamine.

Et just August Mälgu romaan "Tee kaevule"<sup>10</sup> kuulus Valter Tauli lemmikraamatute hulka, siis kasutas ta seda olulise keelenäidete allikana ka oma eesti keele grammatikat koostades.

Valter Tauli keelekorraldusalastest töödest on tähtsaim "Keelekorralduse alused", mille ingliskeelsele väljaandele "Introduction to a Theory of Language Planning" suurel määral toetub autori rahvusvaheline kuulsus keelekorraldusteoreetikuna. Erilise innuga on ta tutvustanud ka Johannes Aaviku keeleuuendust nii maailma keeleteadlastele kui ka oma kaasmaalastele.

<sup>8</sup> V. Tauli, On Quantity and Stress in Estonian. – Congressus Secundus Internationalis Fenno-Ugristarum I. Helsinki, 1968, lk 524–529; V. Tauli, Quantity and Accent in Estonian. – Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii die XXI mensis aprilis MCMLXXIII. Suomalais-Ugrilainen Seuran toimituksia 150. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1973, lk 58–66.

<sup>9</sup> V. Tauli, Word Index to August Mälk's Tee kaevule I. August Mälgu Tee kaevule I. Sõnaloend. Uppsala: Soome-Ugri Keelte Instituut, 1964.

<sup>10</sup> A. Mälk, Tee kaevule I–II. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1952–1953.

Meenutagem tema arvukaid kirjutisi väliseesti ajakirjades Mana, Tulimuld ja ajalehes Teataja, kuid ärgem sealjuures unustagem ka rahvusvahelisele publikule mõeldud käsitlusi, nagu "Johannes Aaviku keeleuuendus 1912–1962"<sup>11</sup> ja "Eesti keeleuuendus"<sup>12</sup>. Viimane ilmus ungari István Fodori ja prantslase Claude Hagège'i toimetatud sisuka ja põneva kuueosalise kogumiku "Keeleuuendus. Ajalugu ja tulevik" kolmandas köites. Kuigi V. Tauli hindas Johannes Aavikut kui eesti keele uuendajat väga kõrgelt, oleks eeslik arvata, et ta austanuks teda pimesi päi. Et selles veenduda, loetagu kas või V. Tauli teost "Johannes Aaviku keeleuuendus. Kriitiline ülevaade".<sup>13</sup> Tauli kriitilistest hinnangutest ei pääsenud loomulikult ka mitte teine suur eesti keelereformija Johannes Voldemar Veski.<sup>14</sup>

Üldlingvistilisteks või uurali keeleteaduse alla kuuluvaks tuleb pidada Valter Tauli raamatuid, mis käsitlevad keelte muutumist: "The Structural Tendencies of Languages" (Helsingi, 1958) ning "Structural Tendencies in Uralic Languages", alapealkirjaga "The Structural Tendencies of Languages II" (Bloomington–The Hague, 1965).<sup>15</sup> Selle sarja kolmas osa, mis pidi vaatlema eesti keele struktuurimuutusi, jäi siiski kirjutamata. Eesti keeles esinevaid fonoloogilisi tendentse käsitleb küll – valtertauliliku põhjalikkuse ja süstemaatilisusega – tema eespool mainitud doktoriväitekiri ning oma eesti keele grammatika esimeses osas mainib ta üsna tihti morfoloogilisi tendentse, eriti morfoloogilise süsteemi lihtsustamise kalduvust. Nende väljatoomisel on iseloomulikud korduvad lisapõhjendused, "nagu on mitmel pool rahvakeeles, kuid mitte [1960. aasta] ÕS-s" või "nagu on laialt kõnekeeles". Neis märkustes võib hea tahtmise juures näha eesti sotsiolingvistika algidusid.

Oluline, mõneti isegi programmiline on 1984. aastal ilmunud artikkel "Kas keelte struktuurimuutused on tõesti ette määratud?",<sup>16</sup> mille kirjutamise otseseks ajendiks olid Mikko Korhoneni Turus 1980. aasta fennougristide kongressi plenaarettekandes<sup>17</sup> toodud seisukohad, et keeletüübi muutumine võiks keelte arengus olulist osa etendada, ning laialt levinud arusaam, et eesti keel esindab morfoloogilise tüpologia seisukohalt flekteerivat keeletüüpi.

Põhjanevaid üldlingvistilisi küsimusi lahkab Valter Tauli veel terves reas artiklis, näiteks liidete ja pöördsonade tekke kohta.<sup>18</sup> Uurali keelte

<sup>11</sup> V. T a u l i, Johannes Aavik's Language Reform 1912–1962. – Estonian Poetry and Language. Studies in Honor of Ants Oras. Toim V. Kõressaar, A. Rannit. Stockholm: Vaba Eesti, 1965, lk 106–124.

<sup>12</sup> V. T a u l i, The Estonian Language Reform. – I. F o d o r, C. H a g è g e (eds.), Language Reform. History and Future. La Réforme des Langues. Histoire et Avenir. Sprachreform. Geschichte und Zukunft III. Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1984, lk 309–330.

<sup>13</sup> V. T a u l i, Johannes Aaviku keeleuuendus. Kriitiline ülevaade. Stockholm: Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut, 1982.

<sup>14</sup> V. T a u l i, Johannes Voldemar Veski keelekorraldajana. – Mana 1964, nr 6, lk 241–252.

<sup>15</sup> V. T a u l i, The Structural Tendencies of Languages. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia, 1958; V. T a u l i, Structural Tendencies in Uralic Languages. The Structural Tendencies of Languages II. Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series 17. Bloomington–The Hague, 1966.

<sup>16</sup> V. T a u l i, Is the Structural Change of Languages Really Predestined? – Ural-Altaische Jahrbücher. Neue Folge, Bd. 4. Wiesbaden: Harrassowitz, 1984, lk 25–35.

<sup>17</sup> M. K o r h o n e n, Über die struktural-typologischen Strömungen (Drifts) in den uralischen Sprachen. Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum, Turku 20.–27. VIII 1980. Pars I. Sessiones plenares. Turku: Suomen Kielen Seura, 1980, lk 87–110.

<sup>18</sup> V. T a u l i, On the Origin of Verb. – Ural-Altaische Jahrbücher 28. Wiesbaden:

kokkupuuteid teiste keeltega käsitleb artikkel "Uurali keelte võõrkontaktid".<sup>19</sup>

Loomulikult kuulus Valter Tauli mitmesugustesse oma eriala organisatsioonidesse (Õpetatud Eesti Selts, Suomalais-ugrilainen seura, Societas Uralo-Altaica, The Linguistic Society of America, Societas Linguistica Europaea, Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala, Eesti Teaduslik Selts Rootsis, Baltiska Institutet) ja esines ettekannetega nende konverentsidel, kongressidel ja teistel teadusüritustel. Aastal 1972 valiti ta Johannes Aaviku järel Stockholmis asuva Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudi esimeheks. Sel kohal asus ta 1985. aastani, mil ta, vaid aasta enne surma, valiti instituudi auesimeheks. Lisaks oli Valter Tauli kahe rahvusvahelise ajakirja toimetuskolleegiumi liige: *International Journal of the Sociology of Language* (alates 1974. aastast) ja *Language Problems and Language Planning* (alates 1977. aastast). Ta oli teaduses aktiivne kuni oma surmani.

Valter Tauli pidas end Andrus Saareste ja Julius Mägiste õpilaseks. Ka mõningad keeleteaduse maailmakorüfeede nimed jooksevad tema eluloost läbi: Ferdinand de Saussure,<sup>20</sup> Otto Jespersen, Louis Hjelmslev, Einar Haugen. USA-s sündinud norralane Einar Haugen oli see, kes rajas Valter Taulile kui keelekorraldusteoreetikule tee rahvusvahelise tuntuse juurde. Otto Jesperseni kohta tavatses Valter Tauli öelda, et imetleb tema loogilist ja selget väljendusviisi. Nii polegi üllatav, et üks raamatuid, mille Valter Tauli sügisel 1944 Rootsi põgenedes kaasa haaras, oli just Otto Jesperseni "Grammatika filosoofia", täpsemalt öeldes selle 1935. aastal ilmunud uustrükk.<sup>21</sup> Raamatu tiitellehele tehtud sissekirjutuse järgi otsustades muretses Valter Tauli selle raamatu endale juba uustrüki ilmumise aastal. Hiljem, Uppsalas elades, omandas ta teisegi Jesperseni põhiteose "Keel. Selle olemus, areng ja päritolu".<sup>22</sup> Mõlemaid soovitas ta tungivalt oma õpilastel lugeda.

Valter Tauli oli väga iseseisev, sihikindel ja oma tööd äärmise tõsiduse ja suure vastutustundega võttev pühendunud teadlane. Tema tööpäev algas kell üheksa hommikul ja lõppes täpselt kell viis. Iga reede hommikul käis ta Uppsala Ülikooli raamatukogu ajakirjade lugemissaalis keeleteaduslike ajakirjade uusi numbreid ning uudiskirjandust lugemas. Tema lugemus oli mõistagi suur ja silmaring lai. Esmasesse huvideringi jäi kaasaja keel, eriti muidugi kõik keelekorraldusega seonduv. Ta tunnistas ise, et keeleajaloolised teemad köitsid teda hulga vähem. Sellepärast võibki arvata, et vähesed keeleajaloolise suunaga tööd, mis temalt ilmusid, näiteks astmevahelduse ja pöördsona tekke kohta, olid sündinud eelkõige vajadusest laiendada oma profiili tulevaste kohataotluste puhuks: Uppsala keeleteadlaste hulgas oli keeleajalooline suund tol ajal ikka veel valitsev.

Harrassowitz, 1956, lk 138–144; V. Tauli, The Origin of Affixes. – *Finnisch-ugrische Forschungen* 1956, kd 32, lk 170–225; V. Tauli, The Future Paradigm of Linguistics. – S. Hattori, K. Inoue (eds.), *Proceedings of the XIIIth International Congress of Linguists*, Tokyo August 29–September 4, 1982. Tokyo, 1982, lk 888–891.

<sup>19</sup> V. Tauli, On Foreign Contacts of the Uralic Languages. – *Ural-Altaische Jahrbücher* 27. Wiesbaden: Harrassowitz, 1955, lk 7–51.

<sup>20</sup> Vt ka: J. Kross, Paigallend. Ullo Paeranna romaan. Tallinn: Virgela, 1998.

<sup>21</sup> O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*. London–New York: George Allen & Unwin, 1935.

<sup>22</sup> O. Jespersen, *Language. Its Nature, Development and Origin*. London: George Allen & Unwin, 1922.

Taulile olid iseloomulikeks uued ideed, julgus neid enesekindlalt esitada ja kaine mõtlemine. Köhklemata ja põiklemata avaldas ta alati oma arvamust või hinnangut ka siis, kui tuli laita või ebakohtadele osutada. See otsekohe- sus ja ääretu ausus iseloomustas Valter Taulit nii teadlasena kui ka inime- sena. Samal ajal töid need omadused talle pahandust kaela.

Uppsala Ülikooli soome-ugri keelte professor Björn Collinder kasutas oma teadustöid koostades sageli abitööjõudu. Ta nõudis, et Valter Tauli, kes tol ajal töötas soome-ugri keelte õppetoolis stipendiaadina oma litsentsiaadi- ja doktoritöö kallal, hakkaks talle teaduskirjandusest germaani laensõnu se- deldama. V. Tauli keeldus kategooriliselt, põhjendades seda vajadusega pü- henduda ülesandele, milleks talle oli määratud tähtjaline stipendium. Tuli tõusis nii suureks, et asjasse sekkus ülikooli rektor Torgny Segerstedt (noo- rem), kes kodurahu huvides tõi V. Tauli oma, s.t sotsioloogia õppetooli üle. Tauli võis niisiis jätkata väitekirja kirjutamist, kuid Collinder maksis talle hiljem kätte, keeldudes lubamast Taulil avaldada ja kaitsta nii litsentsiaadi- kui ka doktoriväitekirja Uppsalas. Plahvatuslikuks kujunenud olukorra päästis V. Tauli kunagine õpetaja Julius Mägiste, kes lubas Lundi Ülikooli soome-ugri keelte seminari juhatajana töötades Taulil kaitsta hoopis Lundis. Nii juhtus, et Valter Tauli kaitses oma litsentsiaadi- ja aasta hiljem ka dok- toriväitekirja Lundis, mitte Uppsalas ja et doktoritöö ilmus trükist Louis Hjelmslevi vahendusel Kopenhaagenis Taani Kuningliku Teadusseltsi aja- loolis-filoloogilise sarja väljaandena. Kuid sellega asi ei päädinud. Doktoriväi- tekirja kaitsmisel Lundis oponeeris Collinder *extra ordinem* ning saavutas sel- le, et tööle ei pandud maksimaalset hinnet. Tol ajal tähendas see aga dotsendi tiitlist ilmajäämist, mis omakorda piiras edasisi karjäärivõimalusi ülikoolis. Kui Björn Collinder lahkus 1961. aastal ülikooli soome-ugri keelte ja üld- keeleteaduse professori ja vastavate õppetoolide juhataja kohalt ning tema asemele sai Bo Wickman, kutsus viimane Valter Tauli soome-ugri keelte õp- petooli erakorraliseks eesti keele dotsendiks eesti keele kursusi lugema. Val- ter Tauli isikuga on otseselt seotud ka minu enda tulek ja jäämine eesti filo- loogiasse. Peangi ennast tema ja Einar Haugeni õpilaseks.

Õppejõuna mõjus Valter Tauli veidi kuiva ja napolisõnalisena. Lähemal tundmaõppimisel osutus ta aga südamlikuks ja heatahtlikuks inimeseks. Sel- lisena kohtame teda ka mitmes Jaan Krossi teoses. Kord "süstikuse ja igi- rahulolematu" emakeeleõpetaja Kaurina novellis "Väike Vipper", hiljem aga emakeeleõpetaja Kõivuna romaanides "Wikmani poisid" ja "Paigallend".<sup>23</sup>

Valter Tauli polnud aga ainuüksi andunud keeleteadusele. Teadustöö kõrval huvitas teda kirjandus, teater, muusika ja kunst isegi sel määral, et ta oli Stockholmis kultuuriüritusi korraldava ühenduse Eesti Kultuuri Koon- dise loomise mõtte algatajaid, selle asutajaid, esimene esimees (aastail 1962–1968) ning hilisem auesimees. Ta kunstimaitse oli väljapeetult napp ja peen: pole sugugi juhus, et "Eesti grammatika" kaas on Otto Paju kujunda- tud. Valter Tauli tegeles veel luule eesti keelde tõlkimisega. Selle näited kõlasid tema enda esituses näiteks siis, kui Stockholmi Eesti Majas tähistati ta 75. sünnipäeva, samuti Uppsala eestlaskonna seltskondlikel üritustel ja töökaaslaste, üliõpilaste, tuttavate ja sõprade kitsamas ringis. Valter Tauli

<sup>23</sup> J. Kross, Väike Vipper. – J. Kross, Ülesõidukohad. Loomingu Raamatukogu 52 (1256). Tallinn, 1981, lk 35; J. Kross, Wikmani poisid. Tallinn: Eesti Raamat, 1988; J. Kross, Paigallend: Ullo Paeranna romaan.

kuulus peaaegu kõikidesse Uppsala eesti ühendustesse, mida tol ajal oli kolmteist. Kutselise pedagoogina tegutses ta 1950. aastatel Uppsala Eesti Täienduskooli eesti keele õpetajana, luges ühtlasi Uppsala Eesti Kodus kohalikele eesti üliõpilastele eesti keele kursusi. Üliõpilastele korraldatud kursustel kasutas ta õppevahendeid, mis tegelikult olid tema koostamisel oleva ning alles kaks aastakümnet hiljem trükist ilmunud eesti keele grammatika eeltööd. Sama õppematerjali kasutas V. Tauli alates 1961. aastast ka Uppsala Ülikoolis enne oma eesti keele grammatika ilmumist (1972).

Maailmavaatelt oli Valter Tauli liberaal. Ta kuulus Eesti Liberaal-Demokraatlikku Koondisesse selle asutamisest alates (loodi 1945. aastal Eesti Demokraatliku Ühinguna). Kui ta veebruaris 1946 kutsus Uppsalas kokku nõupidamise Up(p)sala Eesti Demokraatliku Klubi asutamiseks, valiti ta vastse ühenduse esimeheks. Ta võttis aktiivselt osa Stockholmis tegutseva Eesti Rahvusnõukogu tegevusest, olles esimestel aastakümnetel selle kultuurikomisjoni esimees. Ta koostas dokumendi "Eesti kultuurpoliitika sihtjooned".<sup>24</sup> Selles esitati laiahaardeline arusaam selle kohta, missugused võiksid olla eesti kultuuri saavutused ja arenguperspektiivid eelkõige paguluses, aga ka Nõukogude Eestis. Dokument tõlgiti inglise keelde pealkirja all "Estonian Culture in Exile"<sup>25</sup> ning esitati Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile ja UNESCO-le, kus see olevat positiivselt vastu võetud.

<sup>24</sup> Eesti kultuurpoliitika sihtjooned. Lisa: Eesti kultuurpoliitika ülesandeid paguluses. Stockholm: Eesti Rahvusnõukogu Kultuurikomisjon, 1955; vt ka: Eesti kultuurpoliitika sihtjooni. Juhtumõtteid eesti kultuuri taastamiseks vabal kodu-maal. Esialgne kavand. Stockholm: Eesti Rahvusnõukogu Kultuurikomisjon, [1953].

<sup>25</sup> Estonian Culture in Exile. Publication No 7. Stockholm: Estonian National Council, 1956.